WIKIPEDIA

Mandariinikiina

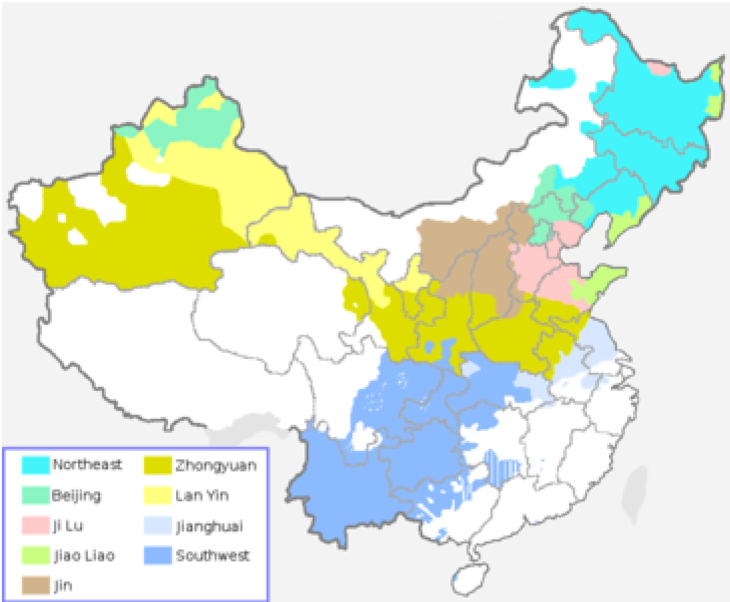
Mandariinikiina eli **mandariini** (yksink.: 官话; perint.: 官話, *Guānhuà*, 'byrokraattien kieli') on kiinan kielen yleiskieli ja puhutuin murre. Sitä puhuu äidinkielenään noin 960 miljoonaa ihmistä, enemmän kuin mitään toista kieltä. Vieraanakin kielenä mandariinikiinaa puhuu huomattava määrä ihmisiä, erityisesti Kiinassa.

Puhujia on pääasiassa Kiinassa, Taiwanissa, sekä useissa muissa Kaukoidän valtioissa. Mandariinikiina kuuluu siniittisiin kieliin yhdessä muiden kiinan kielten (tai murteiden) kanssa. Sitä kirjoitetaan samoilla kirjoitusmerkeillä kuin muita kiinan kieliä, mutta puhuttuna se muodostaa selvästi oman kielensä.

Kielen nimi viittaa kiinalaiseen virkamieheen.

Mandariinikiina	
Oma nimi	普通話/普通话 (Pǔtōnghuà), 官話/官话 (Guānhuà)
Muu nimi	kiina, putonghua
Tiedot	
Alue	Pohjois-Kiina, Lounais-Kiina
Virallinen kieli	Kiina Taiwan Singapore Yhdistyneet kansakunnat
Puhujia	960 miljoonaa
Sija	1.
Kirjaimisto	kiinalaiset merkit
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	sinotiibetiläiset kielet
Kieliryhmä	siniittiset kielet
ISO 639-3	cmn (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=cmn)
	Ohje

Sisällysluettelo

Mandariinikiinan puhuma-alue Kiinassa (1987). Kielen kahdeksan tai yhdeksän alamurretta on merkitty eri värein.

Virallinen asema

Mandariinikiina on Kiinan virallinen kieli. Yleiskieli tästä pohjoisesta kielestä tuli Kiinan tasavaltaa hallinneen Guomindang-puolueen päätöksestä 1920-luvulla nimellä guóyǔ, eli valtion kieli, millä nimellä se yhä tunnetaan Taiwanilla. Yleiskielen nimen sille antoivat kommunistit 1950-luvulla.

Kansan päivälehden mukaan vuonna 2004 mandariinikiinaa puhui äidinkielenään 53 prosenttia Kiinan väestöstä, mutta yli 40 prosenttia kansalaisista ei puhunut sitä lainkaan. [1] Mandariinikiina on opetuskieli kaikissa Kiinan oppilaitoksissa, joten sitä osataan heikoiten juuri vähän koulutetun väestön keskuudessa.

Ääntäminen

Äänteet

Mandariinikiinan äännevarasto on seuraavanlainen.[2]

Mandariinikiinan konsonantit

		labiaali	**dentaali/ alveolaari**	**retrofleksi**	**alveolo-palataali**	**velaari**
nasaalit		m	n			ŋ
klusiilit	**aspiroidut**	pʰ	tʰ			kʰ
	aspiroimattomat	p	t			k
affrikaatat	**aspiroidut**		t͡sʰ	ʈ͡ʂʰ	t͡ɕʰ	
	aspiroimattomat		t͡s	ʈ͡ʂ	t͡ɕ	
Frikatiivit		f	s	ʂ	ɕ	x
Likvidit			l	ɻ		

Puhuttu mandariinikiina koostuu kaksiosaisista tavuista. Useimmat tavut alkavat tavunalkajalla eli *alukkeella* ja päättyvät tavunlopettajaan eli *lopukkeeseen*. Tavunalkajia on yhteensä 21 ja tavunlopettajia 38. Näiden lukujen tulo on 798, mutta koska kaikki tavunalkajat ja -lopettajat eivät yhdisty toistensa kanssa tavuiksi, on kielessä tavuja kaiken kaikkiaan vain hieman yli 400. Toonit eli sävelkorot mukaan lukien mandariinikiinassa on yhteensä 1196 tavua.[3]

Tavunalkajat ovat konsonanttiäänteitä (tässä kansainvälisen foneettisen aakkoston mukaan kirjoitettuna): /p pʰ m f t tʰ n l k x ts tsʰ s ɻ tʂ tʂʰ ɕ ʂ/.[4]

Tavunlopettajissa on yksi, kaksi tai kolme vokaalia, ja ne voivat joskus loppua n- tai ng-äänteeseen. Erhua on erityisesti pohjoismurteiden piirre, jossa tavun loppuun äännetään ɻ. Jotkin tavut koostuvat pelkästään tavunlopettajasta.[5] Seuraavassa taulukossa ovat mandariinikiinan tavunlopettajat sekä niiden esitystavat pinyin-järjestelmällä niiden esiintyessä yksinään ja konsonantin kanssa.[6]

Mandariinikiinan tavunlopettajat

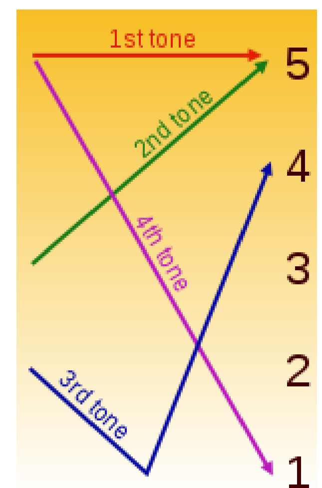
Nukleus		/ɻ̩/	/i/	/u/		/y/	/ə/				/a/			
Mediaali		∅	∅	∅	/j/	∅	∅	/j/	/w/	/ɥ/	∅	/j/	/w/	/ɥ/
Kooda	∅	[ɻ̩~ʐ̩] -i	[i] yi -i	[u] wu -u		[y] yu -ü[1]	[ɤ] e -e	[je] ye -ie	[wo] wo -uo[2]	[ɥe] yue -üe[1]	[a] a -a	[ja] ya -ia	[wa] wa -ua	
	/i/						[ei̯] ei -ei		[wei̯] wei -ui		[ai̯] ai -ai		[wai̯] wai -uai	
	/u/						[ou̯] ou -ou	[jou̯] you -iu			[au̯] ao -ao	[jau̯] yao -iao		
	/n/		[in] yin -in			[yn] yun -ün[1]	[ən] en -en		[wən] wen -un		[an] an -an	[jɛn] yan -ian	[wan] wan -uan	[ɥɛn] yuan -üan[1]
	/ŋ/		[iŋ] ying -ing	[ʊŋ] -ong	[jʊŋ] yong -iong		[əŋ] eng -eng		[wəŋ] weng		[aŋ] ang -ang	[jaŋ] yang -iang	[waŋ] wang -uang	

1 ü kirjoitetaan u:na j:n, q:n tai x:n jälkeen.
2 uo kirjoitetaan o:na b:n, p:n, m:n tai f:n jälkeen.

Sävelkorot

Mandariinikiinassa on neljä (tai viisi, jos neutraali lasketaan) toonia eli sävelkorkoa. Sanojen merkitys eri tooneilla lausuttuna on täysin erilainen. Ensimmäinen on tasainen ja pitkä, toisessa ääni nousee matalalta korkealle nopeasti, kolmas pysyy matalana hetken ja nousee sitten ylös, ja neljäs laskeutuu nopeasti ylhäältä alas. Esimerkkinä voidaan mainita, että sana "ma" voi tarkoittaa lausuttuna:

1. ensimmäisellä toonilla (*mā*) äitiä
2. toisella toonilla (*má*) hamppua tai pellavaa
3. kolmannella toonilla (*mǎ*) hevosta
4. neljännellä toonila (*mà*) kiroilla ja
5. neutraalilla toonilla (*ma*) kysymyksenmuodostajapartikkelia.

Mandariinikiinan neljän toonin sävelkulut

Kolmanteen tooniin liittyy sandhi-ilmiö, jonka seurauksena nousua ei äännetä, jos tavua seuraa mikä tahansa toinen tavu.

Kirjoitus

Mandariinikiinaa kirjoitetaan samoilla kiinalaisilla kirjoitusmerkeillä kuin muitakin kiinan kieliä. Sen latinisointiin käytetään nykyisin lähes yksinomaan pinyin-järjestelmää.[3]

Kielioppi

Kiina on peruskieliopiltaan analyyttinen kieli. Kiinan sanoja ei taivuteta lainkaan eikä kieliopillista sukua ole. Myöskään varsinaisia aikamuotoja, tapaluokkia tai monikkoa ei ole. Sen sijaan kielessä on runsaasti kieliopillisia partikkeleita, joiden käyttö on vivahteikasta. Verbit jaetaan useaan alatyyppiin, joiden käyttäytyminen lauseenjäseninä eroaa toisistaan. Yksinkertaisen lauseen sanajärjestys on **subjekti + adverbi + verbi + objekti**, ja tästä voidaan poiketa vain eräissä kieliopillisissa tilanteissa, tosin eräät näistä poikkeuksista ovat käytännössä hyvin yleisiä. Erilaisilla adverbeillä on kieliopillisesti keskeinen asema.

Mandariinikiinan lauseenmuodostus on hyvin topikaalista: lauseet aloitetaan kertomalla milloin ja missä asiat ovat tapahtuneet ja lauseen edetessä edetään ikään kuin tutuista asioista tuntemattomiin.

```
昨天晚上我跟妈妈一起去饭馆吃饭
Zuótiān wǎnshàng wǒ gēn māmā yīqǐ qù fànguǎn chīfàn
Eilinen ilta minä kanssa äiti yhdessä mennä ravintola syödä
= Eilen illalla minä menin yhdessä äidin kanssa ravintolaan syömään.
```

Esimerkkilauseessa suomen imperfekti tulee kiinassa ilmaistuksi täsmällisen ajan ilmauksen kautta.

Kuten muissakin itäaasialaisissa kielissä, kysymyslauseessa kysymyssana sijoitetaan kysyttävän asian paikalle, eikä lauseen alkuun. Kielessä on myös kysymyspartikkeleita, joiden paikka on vasta lauseen lopussa.

Esimerkiksi:

```
她是谁? Tā shì shéi
Hän olla kuka
= Kuka hän on?
```

```
她是我的朋友。Tā shì wǒde péngyǒu
Hän olla minä+GEN ystävä
= Hän on ystäväni.
```

Sanasto

Koska mandariinikiinan tavujen määrä on varsin pieni, sanastolle ovat tyypillisiä lukuisat homofonit eli sanat, joiden äänneasu ja tooni (ja siten kirjoitusasu pinyinin tasolla) ovat identtiset, mutta merkitys ja merkeillä kirjoitettuna kirjoitusasu erilainen. Esimerkiksi etelää merkitsevä 南, miestä merkitsevä 男 ja vaikeaa merkitsevä 难 ääntyvät kaikki *nán*. Käytännössä konteksti kertoo yleensä merkityksen. Lisäksi nykykiinassa on vahva taipumus pyrkiä tekemään sanoista kaksitavuisia, jolloin merkitys on vielä yksikäsitteisempi.

Kiinassa on selkeästi erillinen rekisteri tavanomaiselle "puhekielelle" ja virallisissa yhteyksissä käytettävälle "kirjakielelle". Esimerkiksi sana "potilas" on puhekielessä ja puhekielisessä tekstissä 病人 *bìngrén*, mutta virallisissa teksteissä ja virallismuotoisessa puheessa 患者 *huànzhě*.

Lähteet

- Tanja Kettunen: *Zou ba!*. Tammi, 2009. ISBN 978-951-26-5744-5.

Viitteet

1. http://english.people.com.cn/200609/05/eng20060905_299608.html

2. Norman, Jerry: *Chinese*, s. 139. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. ISBN 978-0-521-29653-3. (englanniksi)
3. Kettunen 2009, s. 8.
4. Kettunen 2009, s. 9–10.
5. Kettunen 2009, s. 11.
6. Lee, Wai-sum; Zee, Eric: Standard Chinese (Beijing). *Journal of the International Phonetic Association*, 2003, 33. vsk, nro 1, s. 109–112. doi:10.1017/S0025100303001208 (https://dx.doi.org/10.1017%2FS0025100303001208). (englanniksi)

Siniittiset kielet

mandariinikiina | jin-kiina | wu-kiina | huizhou-kiina | gan-kiina | xiang-kiina | min-kiina | hakka-kiina | kantoninkiina | dungaani